

УДК 336.5

Бліновський А. Ю.,
ablinovsjkyj@e-u.edu.ua, ORCID ID: 0009-0005-3324-5615,
здобувач, ПВНЗ “Європейський університет”, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Анотація. У статті досліджено необхідність побудови концептуальної моделі державного регулювання фінансового забезпечення суб'єктів аграрної сфери. Зазначено, що передумовами, які сприяли обґрунтуванню концептуальної моделі державного регулювання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, є активізація економічного розвитку аграрного сектору, підвищення ефективності функціонування суб'єктів, що працюють у ньому за рахунок виваженої фінансово-кредитної політики та активної інвестиційної та інноваційної політики. Окреслено, що основними цілями державного регулювання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств є зростання обсягів виробництва, підвищення конкурентоспроможності, оптимізація територіального розвитку та розміщення виробництв галузі, вирішення соціальних та екологічних проблем, покращення якісних характеристик продукції, впровадження енергоощадних технологій, удосконалення організаційно-технологічного процесу, урахування вимог споживачів. Державне регулювання фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств включає три рівні управління: органи державного управління АПК; регіональні органи управління аграрним сектором економіки; сільськогосподарські підприємства. Обґрунтовано, що інструментарій державного регулювання включає 3 важливих компонента: методичний (цілі; методи; підходи; принципи; форми; функції); організаційний (окреслення пріоритетних напрямів розвитку галузі та підприємств та організація контролю за їх виконанням); управлінський (нормативно-правове забезпечення та фінансово-економічна складова, яка включає низку стимулів: податкових, бюджетних, кредитних, інвестиційних та формування ефективної системи фінансування: лізинг, кредитування). Запропонований підхід дозволяє всебічно дослідити питання державного регулювання фінансового забезпечення аграрних підприємств та запропонувати практичні рішення для покращення їх фінансової стабільності та ефективності.

Ключові слова: державне регулювання, фінансове забезпечення, державна підтримка, суб'єкти аграрної сфери, методи державного регулювання, рівні державного регулювання, функції державного регулювання, модель державного регулювання.

Blinovskyi A. Yu.,
ablinovsjkyj@e-u.edu.ua, ORCID ID: 0009-0005-3324-5615,
Postgraduate, Private Higher Education Institution “European University”, Kyiv

CONCEPTUAL MODEL OF STATE REGULATION OF FINANCIAL SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTITIES

Abstract. The article explores the need to build a conceptual model of state regulation of financial support for agricultural entities. It has been noted that the prerequisites that contributed to the substantiation of the conceptual model of state regulation of financial support for agricultural enterprises are the activation of the economic development of the farm sector; increasing the efficiency of the functioning of entities operating in it through a balanced financial and credit policy and active investment and innovation policies. It has been outlined that the main goals of state regulation of financial support for agricultural enterprises are to increase production volumes, increase competitiveness, optimize territorial development and location of industry production, solve social and environmental problems, improve the quality characteristics of products, introduce energy-saving technologies, improve the organizational and technological process, and take into account consumer requirements. State regulation of financial support for the development of agricultural enterprises includes three levels of management: state administration bodies of the agrarian complex; regional administration bodies of the agrarian sector of the economy; and agricultural enterprises. It has been substantiated that the state regulation toolkit includes 3 important components: methodological (goals; methods; approaches; principles; forms; functions); organizational (outlining priority areas of development of the industry and enterprises and organizing control over their implementation); managerial (regulatory and legal support and financial and economic component, which includes some incentives - tax, budgetary, credit, investment and the formation of an effective financing system - leasing, lending). The proposed approach allows for a comprehensive study of the issue of state regulation of financial support of agricultural enterprises. It offers practical solutions to improve their financial stability and efficiency.

Keywords: state regulation, financial support, state support, subjects of the agricultural sector, methods of state regulation, levels of state regulation, functions of state regulation, model of state regulation.

JEL Classification: Q1, Q10,

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-80-17>

Постановка проблеми. Запорукою ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств є активна участь держави в їх фінансовому забезпеченні, що сприятиме стабільності та розвитку аграрного сектору. Фінансове забезпечення може включати субсидії, податкові пільги, програми кредитування, а також інвестиції в інфраструктуру та дослідження. Такі заходи сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств і підтримці економічного зростання.

Суть державного регулювання фінансового забезпечення аграрної сфери полягає у створенні умов, які сприяють стабільному та стійкому розвитку сільськогосподарських підприємств, що досягається через надання різних форм фінансової підтримки, встановлення чітких правил та забезпечення контролю за ефективним використанням ресурсів.

Ефект від цього є очевидним, оскільки державне регулювання створює сприятливі умови для діяльності аграрних підприємств, забезпечуючи стабільність та передбачуваність в економічних умовах. Підтримка з боку держави допомагає зменшити ризики, пов'язані з коливанням цін, погодними умовами та іншими непередбачуваними факторами. Державні програми фінансової підтримки сприяють впровадженню нових технологій, модернізації обладнання та підвищенню якості продукції, що допомагає аграрним підприємствам залишатися конкурентоспроможними на ринку. Фінансування наукових досліджень та розробок, впровадження нових методів виробництва та зберігання продукції сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарської діяльності. Забезпечення фінансової підтримки сільських громад допомагає зберегти робочі місця, зменшити міграцію до міст та зберегти традиційний спосіб життя. Державне регулювання сприяє впровадженню екологічно чистих та сталих практик у сільському господарстві, що зберігає природні ресурси та забезпечує довгострокову продуктивність земель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державної підтримки сільськогосподарських підприємств присвячено праці вітчизняних науковців: Т. П. Басюк [2], М. А. Дем'янчук та В. В. Станкової [1], О. А. Островської [5], О. В. Романишин та О. В. Булавинець [4], І. В. Петлін [3], С. І. Урби та О. Ю. Червоної [10], В. В. Черкаської [9] та інших. У своїх працях вони доводять необхідність підтримки діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств з боку держави та обґрунтовують систему фінансового забезпечення [1; 8; 10], інструменти та методи фінансування [3; 4; 5; 7], механізм фінансових відносин в аграрній галузі [2; 6; 9]. Враховуючи значний науковий

доробок, малодослідженими залишаються питання обґрунтування необхідності концептуальної моделі державного регулювання фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств, що заслуговує на всебічну увагу і стало предметом дослідження.

Постановка завдання. Метою наукового дослідження є обґрунтування необхідності побудови концептуальної моделі державного регулювання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. Вона матиме ключове значення для забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору через систематизацію різних підходів до державного регулювання та забезпечення їхньої узгодженості; визначення основних пріоритетів та цілей державного регулювання, що дозволить спрямувати ресурси на найважливіші напрямки розвитку аграрного сектору; здійснення систематичного аналізу ефективності впроваджуваних заходів та програм, що дасть змогу своєчасно вносити корективи і покращувати результати; забезпечення прозорості у процесах фінансового забезпечення та підвищення підвітності державних органів перед суспільством; гнучке адаптування до змін економічних, соціальних та екологічних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумовами, які сприяли обґрунтуванню концептуальної моделі державного регулювання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, є активізація економічного розвитку аграрного сектору, підвищення ефективності функціонування суб'єктів, що працюють у ньому за рахунок виваженої фінансово-кредитної політики та активної інвестиційної та інноваційної політик (рис. 1).

Основними цілями державного регулювання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств є зростання обсягів виробництва, підвищення конкурентоспроможності, оптимізація територіального розвитку та розміщення виробництв галузі, вирішення соціальних та екологічних проблем, покращення якісних характеристик продукції, впровадження енергоощадних технологій, удосконалення організаційно-технологічного процесу, врахування вимог споживачів.

Державне регулювання фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств включає три рівні управління:

- 1 рівень – органи державного управління АПК;
- 2 рівень – регіональні органи управління аграрним сектором економіки;
- 3 рівень – сільськогосподарські підприємства.

Рис. 1. Концептуальна модель державного регулювання фінансового забезпечення суб'єктів аграрної сфери

Джерело: розробка автора

Водночас варто відзначити, що інструментарій державного регулювання має включати 3 важливих компонента: *методичний* (цілі; методи; підходи; принципи; форми; функції); *організаційний* (окреслення пріоритетних напрямів розвитку галузі та підприємств та організація контролю за їх виконанням); *управлінський* (нормативно-правове забезпечення та фінансово-економічна складова, яка включає низку стимулів – податкових, бюджетних, кредитних, інвестиційних та формування ефективної системи фінансування – лізинг, кредитування).

До методів державного регулювання відносять прямі та непрямі.

Прямі методи являють собою комплекс обов'язкових для виконання вимог і розпоряджень держави стосовно функціонування суб'єктів підприємництва, в тому числі сільськогосподарських.

Непрямі методи включають наступні регулюючі дії: вплив на динаміку цін і доходів; регулювання зайнятості та професійної підготовки; стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності; виважена податкова політика; стимулювання раціонального використання наявних ресурсів; стимулювання розвитку соціальної та ринкової інфраструктури тощо.

Державне регулювання фінансування сільськогосподарських підприємств передбачає такі три форми [7, с. 72]:

1) протекціоністська, яка включає захист вітчизняних сільгоспвиробників;

2) ринкова, яка гарантує збут виготовленої сільськогосподарської продукції;

3) програмно-орієнтована, що спрямована на технічне переозброєння сільськогосподарських підприємств та зміну їх спеціалізації у відповідності до вимог ринку.

Основними функціями державного регулювання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств є наступні:

- інституційна – розробка, прийняття і реалізація законодавчих та нормативно-правових актів щодо державного регулювання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств; забезпечення розвитку конкурентного середовища та рівноправності суб'єктів господарювання різних форм власності;

- регламентуюча (нормативна) – регламентація правил діяльності суб'єктів господарювання відповідно до норм чинного законодавства;

- соціальна – регулювання соціально-економічних відносин (насамперед підприємець-робітник), забезпечення соціального захисту, розробка соціальних стандартів, діяльність щодо збереження навколишнього середовища, підтримка програм розвитку підприємництва, активізації інвестиційної діяльності;

- контрольна – виявлення порушень чинних законодавчих і нормативно-правових актів і застосування адекватних заходів впливу до порушників, що забезпечує своєчасне реагування на порушення;

- прогностична – прогнозування розвитку сільськогосподарських підприємств, виявлення можливих внутрішніх та зовнішніх загроз, розробка рекомендацій щодо комплексу оперативних та довгострокових заходів попередження та нейтралізації їх негативних проявів;

- координуюча – забезпечення найбільш повної взаємодії регулюючих державних органів, оптимізації процесу регулювання шляхом налагодження обміну інформацією, спостереженнями, висновками з суб'єктами господарювання задля досягнення поставлених цілей і завдань;

- інтеграційна – налагодження тісної співпраці з міжнародними організаціями та сприяння інтеграційним процесам сільськогосподарських підприємств (вертикальна та міжгалузева інтеграція), що забезпечить раціональне використання матеріальних і трудових ресурсів, високий рівень конкурентоспроможності, стабільність на ринку, прибутковість виробничо-господарської діяльності в довгостроковій перспективі.

Варто окреслити основні принципи державного регулювання фінансового забезпечення суб'єктів аграрної сфери (рис. 2).

- доцільності – поєднання адміністративно-правових та економічних важелів для формування обґрунтованої організаційної структури та ефективного використання фінансових ресурсів; оперативність при вирішенні національних, регіональних, галузевих проблем регулювання підприємницької діяльності;

- адекватності – відповідність форм та рівня державного регулювання; усунення диспропорцій у розподілі фінансових ресурсів та вибір адекватних методів регулювання на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища;

- ефективності – послідовність та вираженість регуляторної політики задля досягнення економічного ефекту з урахуванням ресурсних можливостей суб'єктів господарювання;

- збалансованості – підтримка сільгоспвиробників шляхом уникнення диспаритету цін, нівелювання спадів виробництва; забезпечення балансу інтересів суб'єктів господарювання, населення та держави; забезпечення системності у вирішенні проблем;

- багатоманітності – забезпечення вибору найбільш оптимальних рішень із урахуванням максимально можливої кількості альтернативних варіантів;

- масштабності – всезагальний, рівноправний характер для суб'єктів господарювання всіх рівнів.

Основним ефектом від реалізації запропонованої концептуальної моделі фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств буде вдосконалення фінансового забезпечення в аграрному секторі, розбудова фінансово-кредитної інфраструктури, збільшення ресурсного потенціалу регіону, частки прибуткових підприємств, обсягу реалізації сільськогосподарської продукції, збалансоване ведення сільськогосподарського виробництва тощо.

Удосконалення фінансового забезпечення в аграрному секторі економіки в Україні передбачає виконання таких завдань:

- стимулювання розвитку різноманіття форм господарювання, підвищення ролі внутрішніх (власних) накопичень підприємств;

- удосконалення нормативно-правової бази та форм державної підтримки пріоритетних проектів і програм розвитку аграрного сектору економіки;

- створення сприятливого інвестиційного клімату для розширення джерел фінансування капітальних вкладень і залучення вітчизняних й іноземних приватних інвестицій;

- розширення практики спільного державно-комерційного фінансування;

- сприяння державно-приватному партнерству;

- управління кредитним ризиком банку шляхом установлення лімітів і диверсифікації строків позик, запровадження надійної системи діагностики фінансового стану позичальника;

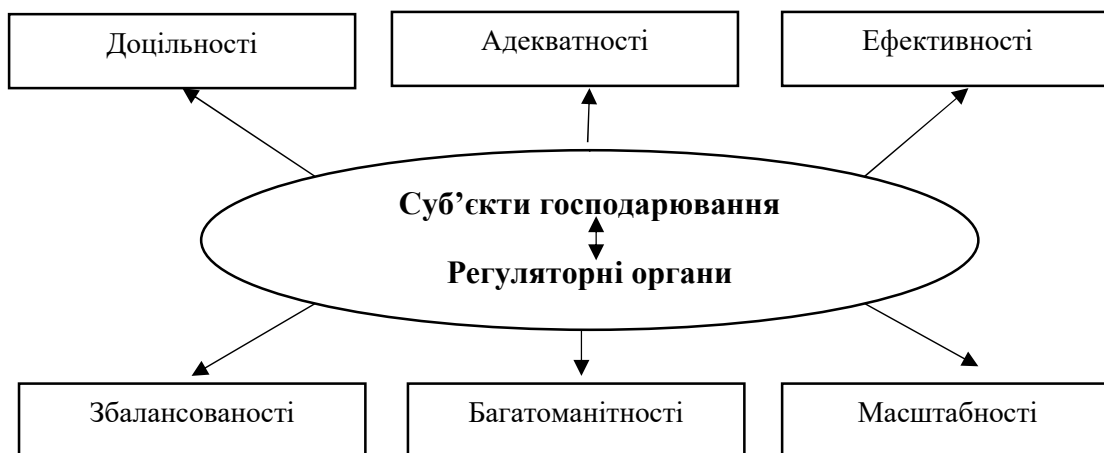

Рис. 2. Принципи державного регулювання фінансового забезпечення суб'єктів аграрної сфери

Джерело: узагальнення автора

- розширення практики страхування та гарантування підтримки державою аграрних програм;
- збільшення частки фінансування сільськогосподарських підприємств мікрофінансовими установами та інституційними інвесторами;
- впровадження адекватних та ефективних інструментів мобілізації приватного капіталу до цього сектору;
- використання фінтехів та цифрових платформ для просування фінансування сільськогосподарських підприємств;
- розробка та впровадження широкого спектра інструментів, як технічної допомоги, так і в межах кредитних проектів: інноваційний кредитний скоринг на основі особливостей сільського господарства, схеми часткових кредитних гарантій, розвитку цифрових платформ фінансування, електронної комерції та платежів, щоб розширити доступ до фінансів та зменшити транзакційні витрати для фермерів та малих і середніх підприємств.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на детальне вивчення ефективності запропонованих заходів, їх впливу на різні аспекти діяльності сільськогосподарських підприємств та розробку нових підходів до фінансового забезпечення аграрної сфери. Ці узагальнення та пропозиції можуть стати основою для формування комплексної державної політики, яка сприятиме розвитку сільського господарства і забезпеченню продовольчої безпеки країни. Зазначене виступатиме предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'янчук М. А., Станкова В. В. Напрями формування джерел фінансового забезпечення сталого розвитку підприємства. *Молодий вчений*. 2017. №5(45). С. 561-567.
2. Басюк Т. П. Фінансові аспекти зовнішньоекономічних операцій. *Економіка, фінанси, право*. 2017. № 6. С. 20-24.
3. Петлін І. В. Переваги та недоліки використання крауд-технологій в розвитку підприємницьких структур. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2020. Вип. 44. С. 152-160.
4. Романишин О. В., Булавинець О. В. Інноваційні інструменти кредитного ринку як джерело формування позиченого капіталу підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 15. С. 51-55. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2015/13.pdf.
5. Островська О. А. Нові форми фінансування бізнесу в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2017. Вип. 1 (29). С. 174-187.
6. Закон України "Про аграрні розписки" № 5479-VI від 06.11.2012. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text>.
7. Черкаська В. В. Форми та методи державного регулювання розвитку аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №18. С. 70-73.

8. Yaron J. What makes rural finance institutions successful? *The World Bank Research Observer*. Volume 9, Issue 1, January 1994, Pages 49-70. <https://doi.org/10.1093/wbro/9.1.49>.

9. Mainstreaming Small Holder Farmers into the World Economy – Using Farmer Ownership Model By Herment A. Mrema, Africa Rural Development Support Initiative (ARUDES) – Uganda. AFRACA Agribanks forum. 2007.

10. Урба С. І., Червона О. Ю. Аналіз фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України. *Науково-виробничий журнал "Бізнес-навігатор"*. 2019. Вип. 2 (51). С. 37-41.

REFERENCES

1. Dem'ianchuk, M. A. and Stankova, V. V. (2017), Napriamy formuvannia dzherel finansovoho zabezpechennia staloho rozvytku pidpriemstva. *Molodyj vchenyj*, №5(45), s. 561-567.
2. Basiuk, T. P. (2017), Finansovi aspekty zovnishn'oekonomichnykh operatsij. *Ekonomika, finansy, pravo*, № 6, s. 20-24.
3. Petlin, I. V. (2020), Perevahy ta nedoliky vykorystannia kraud-tehnologij v rozvytku pidpriemnyts'kykh struktur. *Formuvannia rynkovoi ekonomiky v Ukraini*, vyp. 44, s. 152-160.
4. Romanyshyn, O. V. and Bulavynets', O. V. (2015), Innovatsijni instrumenty kredytnoho rynku iak dzherelo formuvannia pozychenoho kapitalu pidpriemstv v Ukraini. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, № 15, s. 51-55, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2015/13.pdf.
5. Ostrovska, O. A. (2017), Novi formy finansuvannia biznesu v Ukraini. *Finansy, oblik i audyt*, vyp. 1 (29), s. 174-187.
6. Zakon Ukrainy "Pro ahrarni rozpysky" № 5479-VI vid 06.11.2012. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text>.
7. Cherkaska, V. V. (2017), Formy ta metody derzhavnoho rehuliuвання rozvytku ahrarnoho sektoru. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, №18, s. 70-73.
8. Yaron J. What makes rural finance institutions successful? *The World Bank Research Observer*, Volume 9, Issue 1, January 1994, Pages 49-70. <https://doi.org/10.1093/wbro/9.1.49>.
9. Mainstreaming Small Holder Farmers into the World Economy – Using Farmer Ownership Model By Herment A. Mrema, Africa Rural Development Support Initiative (ARUDES) – Uganda. AFRACA Agribanks forum. 2007.
10. Urba, S. I. and Chervona, O. Yu. (2019), Analiz finansovoho zabezpechennia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy. *Naukovo-vyrobnychyy zhurnal "Biznes-navihator"*, vyp. 2 (51), s. 37-41.

Стаття надійшла до редакції 14 листопада 2024 року